

Абдувапова Г.К., Курбаналиев А.Э.

ЭЛ АРАЛЫК ЖЕКЕ УКУКТАГЫ ҮЙ БҮЛӨЛҮК МАМИЛЕЛЕРДИН АЙРЫМ КӨЙГӨЙЛӨРҮ

Абдувапова Г.К., Курбаналиев А.Э.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ

G.K. Abdurapova, A.E. Kurbanaliev

SOME PROBLEMS OF FAMILY RELATIONS IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

УДК:347.736.48

Бул макалада чет өлкөлүк элементке ээ болгон үй бүлөлүк жана никеге туруу маселелери, алардын ар мамлекетте түрдүүчө чечилүүсүнүн натыйжасында жарандардын ортосунда кездешип жаткан кыйынчылыктар жана бул маселелерди чечүү үчүн кандай иш-чаралар, аракеттер көрүлүүсү керектиги камтылган.

Негизги сөздөр: үй бүлө, укук, мыйзам, нике, мүлк.

Эта статья рассматривает вопросы семьи и бракосочетания, обладающие иностранными элементами и различные решения этой проблемы в разных государствах, которые создают трудности в отношениях между гражданами, а также пути решения этих проблем.

Ключевые слова: семья, право, закон, брак, имущество.

This article is devoted to the foreign family and problems ding to the different decisions of this problem in different states, the difficulties in the relations between citizens are formed. The author pays more attention to the activities and works which should be done in order to solve this problem.

Key words: family, law, law, marriage, property.

Эл аралык жеке укукта эң татаалдашкан укуктук система катары үй бүлө укугу эсептелет, анткени үй бүлө укугуна байланышкан материалдык жана укуктук нормаларды унификациялоого (бирдей тартипке келтирүү) мүмкүнчүлүк өтө аз болуп, бул система боюнча укуктук мамилелерди жөнгө салуудагы нормалар көбүн эсе коллизиядук мүнөзгө ээ. Себеби үй бүлөлүк мамилелерди жөнгө салууда үрп-адат жана улуттук өзгөчөлүк чоң мааниге ээ. Себеби ар бир мамлекет бул багытта укуктук нормаларды иштеп чыгууда улуттук өзгөчөлүк жана үрп-адаттарга таянылган. Мисалы мусулман мамлекеттери үй бүлөлүк маселелер боюнча укуктук нормаларды иштеп чыгууда диндик ынанымдарга чоң басым жасалган болсо, Россия, Германия ж.б. мамлекеттерде андай ынанымдар каралбаган. Тактап айтканда үй бүлө укугу чөйрөсүндө укуктук нормаларды иштеп чыгууда чиркөө жана диндик доматтарга таянылган. Мисалы: Россия, Германия, Латвия, Эстония ж.б. мамлекеттерде никенин мамлекет тарабынан катталуусу гана таанылса, Грузия, Англия, Американын кээ бир штаттары, Австрия ж.б. мамлекеттерде никенин мамлекет тарабынан катталуусу менен кошо чиркөөлүк нике да таанылат. Греция жана Кипрде болсо никенин чиркөөлүк формасы гана негизги мааниге ээ. Кээ бир мамлекеттерде аялдар биринчи никеси менен ажырашкандан кийин же күйөөсү өткөндөн кийин белгилүү убакка чейин никеге

туруусуна тыюу салынган нормалар болсо, көптөгөн мамлекеттерде мындай нормалар аныкталган эмес.

Айрым мамлекеттерде жарандардын чет өлкөлүк жарандар менен никеге туруусуна чектөөлөр же жекече шарттар каралган. Мисалы: Данияда чет өлкөлүк жарандар менен никеге туруу үчүн Даниянын жараны 24 жаштан жогору болуусу керек. Ал эми Даниялык жигит менен никеге турууну каалаган чет өлкөлүк айымдын жеткиликтүү денгээлде мүлкү, дайымкы кирешеси жана 7000 евро өлчөмдө банкка кепилдик үчүн акча төлөөсү каралган (кокус ажырашкан учурда Дания жигити акчаны жеке жашоосу үчүн керектейт). Ушуга окшош эле укуктук норма Туркменистанда да колдонулат. М: туркмен жаранына никеге туруу үчүн сөзсүз өзүнө таандык кыймылсыз мүлк болушу керек. Ал эми кээ бир мамлекеттерде чет өлкөлүк жаран менен никеге турууга тыюу салынган нормалар болгон. 1947-1953-жылдар аралыгында мурдагы СССРдин мыйзамында чет өлкөлүк жаран менен никеге турууга тыюу салган норма болгон.

Бир катар мамлекеттерде никеге турууда аял жана эркектин укук жана милдеттери бирдей аныкталган болсо, айрым мамлекеттерде аялга караганда эркектин укуктары үстөмдүк кылат. Мусулман мамлекеттеринин көпчүлүгүндө полигамия (көп аял алуу) нормасы каралган.

Азия мамлекеттеринин кээ бирлери жана Африка өлкөсүнүн мыйзамдарында көп аял алуу жана аялды сатып алуу өңдүү архаикалык үрп-адаттар сакталган, о.э. расалык жан диний ишенимдик чектөөлөр каралган.

Үй бүлө укугунун ар бир мамлекеттердин жеке мыйзамдары менен жөнгө салынуусу коллизиялык суроолорду жаратат. Ошондуктан эл аралык жеке укукта үй бүлө укугун жөнгө салууда коллизиялык суроолор өтө көп. Мисалы: кээ бир мамлекеттердин мыйзамдарында никеге туруу тууралуу маселелер эркектин жашаган жеринин мыйзамдары менен аныкталса, башка мамлекеттерде нике кайсыл жерде катталган болсо ошол жердин мыйзамдары менен аныкталуусу каралган, о.э. никенин кайсыл жерде катталганын тап-такыр четке каккан мамлекеттер да бар. Айрым мамлекеттердин мыйзамдарында жашаган жери боюнча да чечилет. Андан сырткары моногамия, полигамия, никеге туруу үчүн ата-энесинин же опекундун макулдугу, бир жыныстуу нике ж.б.у.с. маселелер өтө көп. Жогоруда айтылган коллизиялык суроолорду бир тараптуу чечүү маселеси XX – кылымдын башында башталып, чет өлкөлүк элементке

ээ болгон үй бүлөлүк, нике мамилелерин унификациялоо максатында 1902-жылы Гаага Конвенциясы кабыл алынган бирок бул конвенцияга чектелүү гана мамлекеттер мүчө.

Никеге турууда дагы бир маселелердин бири кош жарандуулугу бар жактар жана жарандыгы жок жактардын нике маселелери. Мындай жактардын нике мамилелерин жөнгө салуу кээ бир мамлекеттердин мыйзамдар системасында каралса, айрымдарында каралган эмес.

Никеге туруунун тартиби жана анын негизги формаларынын негизинде пайда болгон маселелер түрдүү мамлекеттерде түрдүүчө чечилгени менен кайсы гана мамлекеттердин мыйзамдарында болбосун белгиленген жаш-курак, никеге туруучулардын макулдугусуз никенин катталбоосу, жакын туугандарга никеге туруусуна тыюу салуу. Никеси болгон аялдардын кайра никеге туруусуна тыюу салуу, толук аракетке жөндөмдүү жарандар менен аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген жарандардын никеге туруусуна жол бербөө өңдүү жалпы тартип сакталат.

Эл аралык жеке укукта үй бүлөлүк жана никеге туру мамилелеринде чет өлкөлүк элементке ээ болгон «аксак нике» деп аталган никенин түрү көп кездешип, негизги проблеманы жаратып келет. Бул нике бир мамлекетте түзүлүп, бирок экинчи бир мамлекеттин улуттук мыйзамдарына тура келбесе ал мамлекетте кабыл алынбайт. Мисалы: Израилде чет өлкөдө түзүлгөн никенин кайсы чиркөөдө түзүлгөндүгү так көрсөтүлсө гана нике кабыл алынат.

Эл аралык жеке укукта никеге туру мамилелерин жөнгө салууда турмуш куруучулардын жеке мыйзамдары жана никеге турган жердин мыйзамдары басымдуу рол ойнойт.

Ал эми никенин «консулдук нике» деп аталган формасы дээрлик бардык мамлекеттердин мыйзамдарында каралып, мында ошол мамлекетте жайгашкан чет мамлекеттин консулдук бөлүмдөрүндө нике каттоодон өткөрүлөт.

Чет өлкөлү элементке ээ болгон никенин токтолушу негизинен нике катталган жердин мыйзамдары, аял жана эркектин жеке мыйзамдары менен жөнгө салынат.

XX кылымдын 70-жылдарына чейин ажырашууну дүйнө боюнча жубайлардын биринин күнөөсү, нике келишиминин бузулуш, жубайлардын бирине моралдык зыян келиши катары эсептелген. 70-жылдарды Европа мамлекеттеринин көпчүлүгү ажырашуу тактап айтканда никенин токтотулушун реформалоого жетишти, б.а. ажырашуу же никенин токтотулуш – бул ийгиликсиз нике деген түшүнүккө алмаштырышты. Никенин токтотулушу эл аралык универсалдык деңгээлде Гаага Конвенциясынын 1970-жылдагы толуктоолор жана өзгөртүүлөрүндө каралган.

Европа мамлекеттеринин көпчүлүгүндө аналогиялык ажырашуу деген түрү да колдонулат. Ажырашуунун бул түрүндө жубайлардын суранычы боюнча сот сеперация чечимин чыгарат. Мында нике токтотул-

байт, бирок жубайлар башка-башка жашоо укугун алышат. Сеперациянын ажырашуудан айырмасы – жубайлардын бири көз жумган учурда экинчиси мурас укугун сактап калат.

Жубайлардын ортосундагы мүлктүк мамилелердин жөнгө салынуусу да көпчүлүк учурда коллизиядук суроону жаратат. Себеби айрым учурларда сот мындай иштерди мүлк жайгашкан жердин мыйзамдарына ылайык чечсе, айрым учурда башкача чечкен учурларда катталат. Мисалы:

- Египет жараны окуп жүрүп Москва жараны менен никеге турат. Нике ийгиликсиз болуп, иш сотко ашат. Сот жубайлардын акыркы жашаган жерин эске алып, экөөнүн ортосундагы мүлктү Россиянын мыйзамдарынын негизинде чечет.

- Венгрияда никеде турган жарандар акыркы жылдары Россияда жашап мүлккө ээ болушат. Жубайлар ажырашып, мүлктөрүн бөлүштүрүүдө талаш-тартыш маселе п.б. РФнын үй бүлө кодкесинин 161-статьясына ылайык РФнын аймагында жашаган чет өлкөлүк үй бүлөлөрдүн мүлктүк маселелери РФнын мыйзамдарын менен жөнгө салынат деп жазылганына карабай эл аралык сот Россиянын эмес, Венгриянын мыйзамдарын колдонуп чечим чыгарат.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында үй-бүлөлүк жана нике мамилелерин чечүү үчүн атайын КРнын үй бүлө Кодекси иштейт. Бул Кодексте КРнын аймагында бардык үй бүлөлүк маселелерди чечүүнү камтыган толук мыйзам эсептелет.

Бүгүнкү күндө эл аралык жеке укукта үй бүлө жана нике мамилелери тууралуу чечүүнү талап кылган маселелер өтө көп. Жогоруда биз токтолгон үй бүлө жана нике мамилелери чөйрөсүндөгү коллизиядук суроолор бүгүнкү күндө эл аралык жеке укукта кездешип жаткан маселелер чечүүнү талап кылган маселелерден учкай гана кеп. Бирок бүгүнкү күндө өлкөбүздө кездешип жаткан чет өлкөлүк элементке ээ болгон үй бүлө жана нике мамилелерин жөнгө салууда мамлекет тарабынан дээрлик көзөмөлгө алуу же көмөк көрсөтүү болбой жатат. Ал эми жарандардын бул маселелени чечүүсү өтө татаал процесс.

Макалабыздын соңунда айтайын деген оюубуз эл аралык үй-бүлө жана нике мамилелери тууралуу маселелерди чечүү үчүн жеткиликтүү деңгээлде мыйзам долбоорлору иштелип чыгып, ал нормаларды эл аралык деңгээлде ишке ашыруу, үчүн мамлекеттер аралык сүйлөшүүлөрдү, макулдашууларды жүргүзүү керек.

Адабияттар:

1. Богуславский М.М. Международное частное право. М., 2004.
2. Звеков В.П. Международное частное право. Курс лекций. М., 2001
3. Ануфриева Л.П. Международное частное право. Общ. Часть. М., 2001
4. Богуславский М.М. Международное частное право: Современные проблемы. М., 1994.

Рецензент: д.ю.н. Кулдышева Ч.